

Τρεις τρόποι επιβίωσης σε έναν κόσμο νταήδων

(Louise Coquillat, 15.02.2024)

Οι φιλόσοφοι από τον Σωκράτη μέχρι τις σύγχρονες φεμινίστριες χρησιμοποίησαν τρεις στρατηγικές για να απαντήσουν στη βία: *αυτοάμυνα*, *προσφυγή στον νόμο* και *επιχειρηματολογία/διάλογος*. Ακολουθεί μια επισκόπηση.

Αυτοάμυνα

John Locke / Αυτοάμυνα

Η ιδέα

Τον 17ο αιώνα, ο Άγγλος φιλόσοφος έθεσε τα θεμέλια για μια κοινωνία που θα διέπεται από τον νόμο. Τα ανθρώπινα όντα εγκατέλειπαν την κατάσταση της φύσης, όπου τα πάντα ήταν επιτρεπτά, για να εμπιστευτούν την ασφάλειά τους σε μια κυβέρνηση. Όταν όμως απειλούνται τα αναφαίρετα δικαιώματά μας, όπως η ατομική ελευθερία και η ιδιοκτησία, ο Λοκ υποστηρίζει ότι έχουμε το δικαίωμα *να πάρουμε τη δικαιοσύνη στα χέρια μας*.

Το απόσπασμα

"Έτσι αυτός ο κλέφτης, στον οποίο δεν μπορώ να κάνω κακό παρά μόνο προσφεύγοντας σε ένδικα μέσα, αν μου έχει κλέψει όλα όσα κατέχω, μπορώ να τον σκοτώσω όταν μου επιτεθεί με οπλισμένο χέρι, για να μου αποσπάσει, έστω και το άλογο ή το παλτό μου".

Πραγματεία για την πολιτική διακυβέρνηση (1690)

Jean-Paul Sartre / Ενάντια στην καταπίεση

Η ιδέα

Στον πρόλόγό του στο βιβλίο *Les Damnés de la terre* του αντιαποικιακού φιλοσόφου Φραντς Φανόν, ο Σαρτρ δικαιολογεί τη βία κατά των καταπιεστών. Σύμφωνα με τον ίδιο, είναι ο μόνος τρόπος για να ξαναγίνει κανείς άνθρωπος απελευθερώνοντας τον εαυτό του από την υποταγή του στον λευκό άνθρωπο.

Το απόσπασμα

"Το να σφάζεις έναν Ευρωπαίο είναι σαν να σκοτώνεις δύο πουλιά με ένα σμπάρο, να εξαλείφεις έναν καταπιεστή και έναν καταπιεσμένο ταυτόχρονα: να αφήνεις έναν νεκρό και έναν ελεύθερο άνθρωπο.

Πρόλογος στο Les Damnés de la terre (1961)

Elsa Dorlin / Φεμινιστική αυτοάμυνα

Η ιδέα

Η μη βίαιη διαμαρτυρία είναι μια ψευδαίσθηση, επειδή παραμένει στο πλαίσιο ενός κράτους που διαιωνίζει την ανισότητα, ιδιαίτερα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Δεν έχει νόημα να απευθυνθούμε ειρηνικά στο κράτος για να αποκαταστήσουμε την κοινωνική δικαιοσύνη.

Μόνο η ενεργητική αυτοάμυνα μπορεί να επιφέρει αλλαγή.

Το απόσπασμα

"Η Bella [...] δεν έχει εξασκηθεί ποτέ σε πολεμικές τέχνες, δεν έχει λάβει ποτέ ειδική εκπαίδευση, ούτε έχει μάθει να χρησιμοποιεί σφυρί, μαχαίρι ή να πυροβολεί με όπλο... αλλά το βουβό έργο της βίας που βίωσε λειτούργησε μέσα της ως μαθητεία στη φεμινιστική αυτοάμυνα - δίνοντάς της, χωρίς να το συνειδητοποιεί η ίδια, τα εφόδια για να σκεφτεί, να κρίνει, να δράσει και να χτυπήσει - με άλλα λόγια, να έρθει στον κόσμο".

Se défendre (2017)

Προσφυγή στο νόμο

Thomas Hobbes / Επίκληση στην εξουσία του κράτους

Η ιδέα

Τον 17ο αιώνα, ο Χομπς πρότεινε μια διέξοδο από την κατάσταση της φύσης, ένα πλαίσιο μόνιμου και χαοτικού πολέμου. Ο καθένας θα έπρεπε να εναποθέσει την εξουσία υπεράσπισης

του εαυτού του στα χέρια των εκπροσώπων του κράτους, το οποίο θα μπορούσε στη συνέχεια να τιμωρεί τα εγκλήματα και να επιβάλει τις απόψεις του στο σύνολο της κοινωνίας, αν χρειαστεί με τη βία.

Το απόσπασμα

"Χάρη στην εξουσία αυτή που έχει λάβει από κάθε άτομο της Δημοκρατίας, του παρέχεται η χρήση τέτοιας δύναμης και ισχύος, ώστε ο φόβος που εμπνέουν του επιτρέπει να διαμορφώνει τη βούληση όλων, με σκοπό την ειρήνη στο εσωτερικό και την αμοιβαία βοήθεια κατά των εχθρών στο εξωτερικό".

Λεβιάθαν (1651)

Immanuel Kant / Επίλυση συγκρούσεων μέσω του νόμου

Η ιδέα

Χάρη στην πρόοδο του σεβασμού των ατόμων και των δημόσιων ελευθεριών, μπορούμε να προβλέψουμε τη σταδιακή εξαφάνιση των συγκρούσεων μεταξύ των κρατών. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι είναι απρόθυμοι να πεθάνουν στον πόλεμο, ένα δημοκρατικό σύνταγμα, υπό τον έλεγχο των πολιτών, θα επέτρεπε τον περιορισμό της χρήσης βίας για τη διευθέτηση των συγκρούσεων. Θα μπορούσε έτσι να προκύψει μια διεθνής ομοσπονδία, ήλπιζε ο Καντ.

Το απόσπασμα

"Στην κατάσταση της φύσης [...], η απλή εγγύτητά τους είναι ήδη μια αμοιβαία βλάβη- και, προκειμένου να εγγυηθεί την ασφάλειά της, καθένα από αυτά μπορεί και πρέπει να απαιτήσει από τα άλλα να εισέλθουν μαζί του σε ένα σύνταγμα ανάλογο με το αστικό σύνταγμα, όπου τα δικαιώματα του καθενός μπορούν να διασφαλιστούν. Αυτό θα ήταν μια ομοσπονδία των λαών.

Vers la paix perpétuelle (1795)

Max Weber / Η νόμιμη βία του κράτους

Η ιδέα

Στον κόσμο του Βέμπερ, που απειλείται διαρκώς από τα επαναστατικά κινήματα, τον ατομικισμό και τον κίνδυνο πολέμου, η πολιτική δράση υπακούει σε νόμους διαφορετικούς από εκείνους της ηθικής. Κατά την άποψη του Βέμπερ, **το κράτος έχει το μονοπώλιο της βίας προκειμένου να προστατεύσει την κοινωνία στο σύνολό της.**

Το απόσπασμα

"Το κράτος αποτελείται από μια σχέση κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο που βασίζεται στη νόμιμη βία (δηλαδή στη βία που θεωρείται νόμιμη). Το κράτος μπορεί επομένως να υπάρξει μόνο υπό την προϋπόθεση ότι οι άνθρωποι που κυριαρχούνται υποτάσσονται στην εξουσία που διεκδικούν κάθε φορά οι κυρίαρχοι".

"Le métier et la vocation d'homme politique" (1919), στο *Le Savant et le Politique*

Επιχειρηματολογία/Διάλογος

Σωκράτης / Λογικά λόγια κατά της αδικίας

Η ιδέα

Καταδικασμένος σε θάνατο από την πόλη των Αθηνών, ο Σωκράτης αποδομεί όλες τις κατηγορίες που διατυπώθηκαν εναντίον του στη δίκη του. Απορρίπτοντας τα ρητορικά τεχνάσματα και τις ψεύτικες δικαιολογίες, διεκδικεί τη δύναμη του λογικού και αληθινού λόγου. Αυτό θα λειτουργήσει ως πρότυπο για τους μαθητές και τους οπαδούς του.

Το απόσπασμα

Χωρίς δὲ τῆς δόξης, ὧς ἄνδρες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ εἶναι δεῖσθαι τοῦ δικαστοῦ οὐδὲ δεόμενον ἀποφεύγειν, ἀλλὰ διδάσκειν καὶ πείθειν. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κάθηται ὁ δικαστής, ἐπὶ τῷ καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν ταῦτα· καὶ ὁμώμοκεν οὐ χαριεῖσθαι οἷς ἂν δοκῇ αὐτῷ, ἀλλὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους.

" Αλλά, άνδρες, πέρα από τη φήμη, δεν μου φαίνεται πως είναι δίκαιο να παρακαλεί κανένας τον δικαστή και παρακαλώντας τον να αθωνώνεται, αλλά να του εξηγεί και να τον πείθει. Γιατί ο δικαστής δεν κάθεται γι' αυτό τον σκοπό στην έδρα, για να απονέμει τη δικαιοσύνη κάνοντας χάρη, αλλά για να κρίνει σύμφωνα με τους νόμους".

Πλάτων, *Απολογία Σωκράτη* 35c

John Dewey / Εκπαίδευση για δημοκρατική διαβούλευση

Η ιδέα

Για τον Αμερικανό φιλόσοφο, η εκπαίδευση είναι ο καλύτερος τρόπος για να αποτραπεί η έκρηξη της βίας ή να αντιμετωπιστεί μέσω της συζήτησης. Χάρη σε ένα σχολείο που βασίζεται στον πειραματισμό, την ομαδική εργασία και την αναζήτηση των καλύτερων λύσεων σε συγκεκριμένα προβλήματα, τα παιδιά ενσωματώνονται πλήρως σε μια δημοκρατική και ειρηνική κοινωνία. Αυτή η εκπαίδευση θα διαρκέσει μια ζωή.

Το απόσπασμα

"Η κοινωνική αποτελεσματικότητα δεν είναι τίποτα λιγότερο από την κοινωνικοποίηση του νου, ο οποίος προσπαθεί ενεργά να κάνει τις εμπειρίες πιο επικοινωνιακές, να καταργήσει τους φραγμούς της κοινωνικής διαστρωμάτωσης που κάνουν τα άτομα αναισθητα στα συμφέροντα των άλλων".

Δημοκρατία και εκπαίδευση (1916)

Hannah Arendt / Πολιτική ανυπακοή

Η ιδέα

Εξετάζοντας τις ειρηνικές κινητοποιήσεις κατά του πολέμου του Βιετνάμ στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Χάνα Άρεντ θεώρησε ότι η πολιτική ανυπακοή, απέναντι στην κρατική βία που έστειλε πολίτες στο θάνατο και κατέστειλε τις διαμαρτυρίες, ήταν μια συλλογική πολιτική δράση που ενσάρκωνε αξίες και δικαιώματα. Σε αντίθεση με την παραβατικότητα, η πολιτική ανυπακοή γεννιέται από ανθρώπους που συσπειρώνονται γύρω από ένα κοινό

πολιτικό σχέδιο και στοχεύει στη βελτίωση της ζωής όλων. Και είναι μη βίαιη απέναντι στην αστυνομική βία.

Το απόσπασμα

"Υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ του εγκληματία που φροντίζει να κρύψει τις καταδικαστέες πράξεις του από τα μάτια των πολιτών και του ατόμου που ενεργεί πολιτική ανυπακοή αψηφώντας τις αρχές και καθιερώνοντας τον εαυτό του ως φορέα ενός άλλου δικαιώματος. [Αυτός που επιδίδεται σε πολιτική ανυπακοή [...]] αμφισβητεί τους νόμους και την καθιερωμένη εξουσία λόγω μιας θεμελιώδους διαφωνίας, όχι επειδή σκοπεύει να επωφεληθεί προσωπικά από μια ελεύθερη διέξοδο".

Από τα ψέματα στη βία (1972)

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὅποιον θεωρεῖ ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας. «Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; Οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;» (Ἰακ. δ', 1). Ἐκαστος πόλεμος ἀποτελεῖ ἀπειλήν καταστροφῆς τῆς δημιουργίας καί τῆς ζωῆς.

Ὅπως ἰδιαίτερος, εἰς περιπτώσεις πολέμων δι' ὅπλων μαζικῆς καταστροφῆς, αἱ συνέπειαι θά εἶναι τρομακτικά, ὅχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμόν ἀνθρώπων, ἀλλά καί διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθοῦν ἀνίατοι ἀσθένειαι, θά προκληθοῦν γενετικά ἀλλαγὰ καί ἄλλα δεινά, τὰ ὅποια θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καί τὰς ἐπομένας γενεάς.

Λίαν ἐπικίνδυνος δέν εἶναι μόνον ὁ πυρηνικός ἐξοπλισμός, ἀλλά καί οἱ χημικοί, οἱ βιολογικοί καί πάσης μορφῆς ἐξοπλισμοί, οἱ ὅποιοι δημιουργοῦν τήν ψευδαίσθησιν τῆς ὑπεροχῆς καί κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Τοιοῦτοι ἐξοπλισμοί καλλιεργοῦν ἀτμόσφαιραν φόβου καί ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης καί καθίστανται αἰτία ἐνός νέου ἀνταγωνισμοῦ ἐξοπλισμῶν.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, θεωροῦσα κατ' ἀρχήν τόν πόλεμον ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας, ἐνθαρρύνει πᾶσαν πρωτοβουλίαν καί προσπάθειαν πρὸς πρόληψιν ἢ ἀποτροπὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ διαλόγου καί διὰ παντός ἄλλου προσφόρου μέσου. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τήν ὁποίαν ὁ πόλεμος καταστῇ ἀναπόφευκτος, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει προσευχομένη καί

μεριμνῶσα ποιμαντικῶς διὰ τὰ τέκνα αὐτῆς, τὰ ὅποια ἐμπλέκονται εἰς τὰς πολεμικὰς συγκρούσεις διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ταχύτεραν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καταδικάζει ἐντόνως τὰς ποικιλομόρφους συγκρούσεις καὶ τοὺς πολέμους, τοὺς ὀφειλομένους εἰς φανατισμόν, προερχόμενον ἐκ θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Βαθεῖαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ ἡ μόνιμος τάσις αὐξήσεως τῶν καταπιέσεων καὶ διώξεων τῶν χριστιανῶν καὶ ἄλλων κοινοτήτων, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως αὐτῶν, εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν καὶ ἀλλαχοῦ, καθὼς καὶ αἱ ἀπόπειραι ἐκριζώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκ τῶν παραδοσιακῶν κοιτίδων αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως, ἀπειλοῦνται αἱ ὑφιστάμεναι διαθρησκειακαὶ καὶ διεθνεῖς σχέσεις, ἐνῶ πολλοὶ χριστιανοὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίας αὐτῶν. Οἱ ἀνά τὸν κόσμον Ὁρθόδοξοι συμπάσχουν μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν χριστιανῶν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων διωκομένων ἐν τῇ περιοχῇ καὶ καλοῦν εἰς ἐξεύρεσιν δικαίας καὶ μονίμου λύσεως τῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς.

Καταδικάζονται ἐπίσης πόλεμοι, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἐθνικισμοῦ, προκαλοῦντες ἐθνοκαθάρσεις, μεταβολὰς κρατικῶν ὁρίων καὶ κατάληψιν ἐδαφῶν.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ (Δ)